

رابطه رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی دانش آموزان

میسره کرامتی *

سیده علیا عمادیان **

چکیده

تحول اخلاقی و ارزشی در نوجوانی و جوانی، بیش از هر دوره دیگری است. رشد سریع شناختی در نوجوانی و جوانی باعث می‌شود که فرد بهتر بتواند درباره مسایل اخلاقی و ارزشی قضاوت کند و در برخورد با این مسایل، واکنش دقیق‌تر و پیچیده‌تری نشان دهد. هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان بهشهر است. بدین منظور از میان کلیه دانش آموزان پایه اول، دوم و سوم متوسطه شهرستان بهشهر که در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ مشغول به تحصیل بوده‌اند، تعداد ۳۵۷ نفر به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب گردیدند. جهت جمع‌آوری داده‌ها از آزمون رشد اخلاقی لطف‌آبادی، آزمون اعتیاد به پیامک و پرسش‌نامه افت تحصیلی استفاده شد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی، تحلیل واریانس یک طرفه، t گروه‌های مستقل و رگرسیون در سطح $P < 0/05$ ، نشان داد که بین رشد اخلاقی با اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی همبستگی معکوس و منفی وجود دارد. اما، بین اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی همبستگی مستقیم و مثبت وجود دارد. هم‌چنین، متغیر رشد اخلاقی توسط متغیرهای اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی قابل پیش‌بینی می‌باشد.

واژگان کلیدی

رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک، افت تحصیلی

* کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران kmey sareh@yahoo.com
** عضو هیأت علمی گروه روان‌شناسی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران emadian2012@yahoo.com

نویسنده مسؤول یا طرف مکاتبه: سیده علیا عمادیان

مقدمه

انسان با حس اخلاقی، حسی که خیلی زود تجلی می‌کند، متولد می‌شود. این حس در خانواده ظاهر می‌شود، به وسیله معلمان الگو می‌گیرد و توسط اجتماع تغذیه می‌شود. در حقیقت خانواده، مدرسه و اجتماع قواعد اخلاقی را که بر اساس اصول عدالت و در نظر گرفتن حقوق دیگران قرار دارد، آموزش می‌دهند. اما، این که کودکان چطور میل درونی برای پیروی از قواعد اخلاقی پیدا می‌کنند و چه انگیزه‌هایی آنان را وادار به پیروی از قواعد می‌کند، در طی مراحل رشد متفاوت است. هم‌چنین، تحولات وسیع عاطفی و اجتماعی و مواجهه نوجوانان و جوانان با مقتضیات زندگی و انتظارات والدین و دوستان و اطرافیان و تجارب تازه‌ای که در مناسبات اجتماعی و فرهنگی خود کسب می‌کنند، درگیری آنان را با مسایل اخلاقی و ارزشی بیشتر می‌کند و زمینه‌های رشد آنان در این امور را گسترش می‌دهد. نتیجه این وضع آن است که نوجوانان و جوانان با مجموعه وسیعی از تغییرات درونی و بیرونی و تعارض‌های ناشی از ارزش‌های گوناگون اجتماعی و فرهنگی و دینی روبه‌رو می‌شوند و باید جایگاه مطمئنی برای دوام و رشد خود دست و پا کنند. وظیفه انتخاب ارزش‌ها و هنجارهای مناسب برای زندگی با مشکل پیچیدگی این امور نیز همراه است؛ یعنی، از یک سو نوجوانان و جوانان به ظرفیت‌های تازه‌ای در فهم ارزش‌های اخلاقی دست می‌یابند و از سوی دیگر، از تجربه کافی برای برخورد صحیح با مسایل پیچیده اخلاقی ارزشی که در زندگی روزمره آنان پیش می‌آید برخوردار نیستند. با این حال، آنان باید در هر روز و هر لحظه تصمیمی بگیرند و از بین راه‌حل‌های مختلف اخلاقی و ارزشی، راه مناسب‌تری را انتخاب کنند (Lotfabadi, 2007).

برای روشن شدن معنای دقیق رشد اخلاقی^۱ چند نکته را باید مورد توجه قرار داد: ۱. اختیار و عمد در کارهای اخلاقی؛ ۲. ارتباط با حالات روانی و کمال درونی. بنابراین، روابط موجود در رشد اخلاقی را می‌توان در زمینه‌های مختلف قرار داد: الف) رابطه فرد با خود در زندگی شخصی، ب) رابطه فرد با خدای متعال، ج) رابطه فرد با انسان‌های دیگر به طور کلی، د) رابطه فرد با انسان‌های هم‌کیش، ه) رابطه فرد با طبیعت جاندار و بی‌جان (Taghizade, 2012).

بررسی چگونگی شکل‌گیری قضاوت اخلاقی در دانش‌آموزان و عوامل مؤثر بر آن از جمله مباحث پیچیده و بحث‌برانگیزی است که رویکردها، مکاتب و دیدگاه‌های مختلف را به چالش

کشانیده است. مکاتب روان‌کاوی، رفتارگرایی و رشدی-شناختی هر کدام مسأله تحول اخلاقی را از زوایای مختلف مورد بررسی قرار داده و به یافته‌های ارزشمندی دست یافته‌اند. در جهان امروز، فرهنگ رسانه‌ای با برتری رسانه اینترنت و تلفن همراه فراگیرترین و مسلط‌ترین فرهنگ تأثیرگذار در جامعه است. مرکز ثقل این تأثیر روی نسل در حال رشد؛ یعنی، نوجوانان و جوانان است. به عبارتی دیگر، بخش قابل توجهی از زندگی جوانان امروز، به ویژه دانش‌آموزان را ارتباط با اینترنت و تلفن همراه تشکیل می‌دهد و در این راستا، استفاده بیش از اندازه از تلفن همراه و یا حتی اعتیاد به کاربری‌های مختلف تلفن همراه از جمله پیامک می‌تواند بر وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر منفی داشته باشد (Samson & Keen, 2005).

دوره متوسطه، دوره‌ای است که از یک سو، با پیچیده‌ترین مقطع تحول روانی انسان همراه است و از سوی دیگر، در گستره نظام‌های آموزشی در سراسر جهان به عنوان مقطعی غربال‌کننده، تعیین‌کننده و جهت‌دهنده قلمداد می‌شود و از این جاست که این دوره را باید دوره تنظیم و تعادل در نظام آموزشی هر کشور دانست. از یک سو، بنابر نظر روان‌شناسی عملیاتی^۱، دوره متوسطه باید دست‌کم با آغاز دوره عملیات انتزاعی همراه باشد و از سوی دیگر، دگرگونی‌هایی که بر اثر اهمیت روابط دوستانه با همسالان با هدف دست‌یابی به لذت ناشی از این روابط، تمایل به دریافت تأیید اجتماعی و جست‌وجوی هویت شخصی متمایز می‌شوند (Maanavipour, 2013). به عقیده لپ و همکاران (Lepp et al., 2014) کاربرد فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در دنیای امروز به شدت در روابط اجتماعی تأثیر گذاشته است و همراه با آسیب‌ها و اختلالاتی است که باید آسیب‌شناسی شوند. کامی‌پو و سوگیورا (Kamibeppu & Sugiura, 2005) نیز دریافته‌اند که حس سرزنش در مورد این که چرا پاسخ پیام کوتاه و یا تماس تلفن همراه دریافت نشده، سبب می‌شود که افراد شب‌ها تا دیر وقت بیدار بمانند و به فرستادن و دریافت کردن پیام کوتاه مشغول باشند و بدین ترتیب برنامه‌های روزانه آنها نیز مختل خواهد شد. نوجوانان، پیام‌های کوتاه (که شامل پیامک و ایمیل‌ها از طریق تلفن‌های همراه می‌شوند) را به گفت‌وگوهای تلفنی مستقیم ترجیح می‌دهند و این امر به دلیل غیرمستقیم بودن پیام متنی، ناهم‌زمانی ارتباط و هزینه‌های پایین‌تر می‌باشد (Igarashi et al., 2005). امروزه، تلفن همراه به عنوان ابزار نوین اطلاع‌رسانی، علاوه بر داشتن کاربردهای گسترده در حوزه‌های گوناگون اطلاع‌رسانی، ارتباط‌دهی،

تداوم بخشی، مفرح سازی، تحریک پذیری، برخی پیامدهای نامناسب اجتماعی مانند اعتیاد روانی، تزلزل ارزش‌ها، کاهش تعاملات اجتماعی، زوال تدریجی ادبیات ملی، بلوغ زودرس، بلوتوث و اس ام اس‌های غیراخلاقی، به خطر افتادن امنیت شخصی را به دنبال دارد و به دنبال آن اعتیاد به پیامک^۱ پیامدهای رفتاری و اجتماعی جبران ناپذیری به همراه خواهد داشت و ممکن است، با افزایش استفاده از تلفن همراه، افت تحصیلی^۲ دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. تلفن همراه باعث می‌شود، دانش‌آموزان در معرض دریافت اطلاعاتی قرار گیرند که قدرت تشخیص خوب و بد آن را ندارند و باعث می‌شود که نظام ارزشی رو به شکل‌گیری آنها مخدوش گردد (Igarashi et al., 2008). کودکان و نوجوانان به تناسب مجهز شدن به ساخت‌های شناختی و بالا رفتن سن، واجد ظرفیت‌های جدید در گستره قضاوت اخلاقی شده و درک اخلاقیشان از سوگیری سطحی به قدرت جسمانی و پیامدهای بیرونی به ارزیابی عمیق‌تر روابط شخصی، نهادهای اجتماعی و نظام‌های قانون‌گذاری تغییر می‌یابد. اما، ممکن است فردی در اثر محدودیت‌های شناختی و یا پذیرش اصول اخلاقی رایج در اجتماع خود، در مراحل پایین‌تری از قضاوت اخلاقی بماند و تکامل و تعالی ارزش‌های اخلاقی را نداشته باشد. وجود این نارسایی‌ها یا کمبودها در استدلال اخلاقی و یا عدم تکامل ارزش‌های اخلاقی می‌تواند منجر به بروز رفتارهای ضد اجتماعی شود و یا عملکرد تحصیلی آنها را تحت الشعاع قرار دهد و سبب افت تحصیلی شود (Ghiyasizade, 2013).

منظور از افت تحصیلی کاهش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان از سطح رضایت به سطح نامطلوب می‌باشد. افت تحصیلی به معنای دقیق آن، زمانی است که فاصله قابل توجهی بین توان و استعداد بالقوه و توان بالفعل فرد در فعالیت‌های درسی و پیشرفت تحصیلی مشهود باشد. گرچه این تعریف می‌تواند همه کسانی را که به دنبال شکست‌های پی در پی تحصیل، از تحصیل عقب مانده و عمدتاً به اصطلاح تجدید یا مردود شده‌اند را در بر گیرد؛ اما، مفهوم افت تحصیلی صرفاً در تکرار پایه و تکرار دروس خلاصه نمی‌شود و می‌تواند شامل هر دانش‌آموز و دانشجویی شود که اکتساب‌های آموزشی و پیشرفت دانشگاهی او کمتر از توان بالقوه و حد انتظار اوست. لذا، بر

---

1. SMS Addiction

2. Dropout

اساس این تعریف دانش‌آموزان تیزهوش نیز ممکن است، دچار افت تحصیلی و کم‌آموزی بشوند (Ahanchiyan, 2007).

با بررسی پژوهش‌های متعدد در این زمینه، طیوری و همکاران (Tiyuri et al., 2015) نشان دادند که شیوع قابل توجه اعتیاد به پیامک در دانش‌آموزان متوسطه و ارتباط معنی‌دار آن با اضطراب، استرس و افسردگی می‌باشد. عطادخت و همکاران (Atadokht et al., 2014) نشان دادند که یک رابطه همبستگی منفی و معنی‌داری ضعیف بین استفاده از تلفن همراه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان وجود دارد. یافته‌های پژوهش حسنی (Hasani, 2014) نشان دهنده وجود رابطه منفی بین بردن موبایل به مدرسه، خواندن پیام کوتاه دریافتی سرکلاس درس، پاسخ دادن به پیام کوتاه سرکلاس درس، ارسال پیام کوتاه سر کلاس درس و استفاده کلی از سیستم پیام کوتاه سر کلاس درس با عملکرد تحصیلی بود. لیپ و همکاران (Lepp et al., 2015) در پژوهشی بیان کردند که استفاده از تلفن همراه رابطه منفی با عملکرد تحصیلی دارد. در این تحقیقات تلفن همراه به عنوان عامل مهم و منفی بر عملکرد تحصیلی در نظر گرفته شده است. ولی و فارکا (Velea & Farca, 2013) در تحقیقاتی به بررسی تأثیر مسئولیت‌پذیری معلمان در آموزش اصول اخلاقی و عاطفی پرداخته و بیان کردند که مسئولیت‌پذیری و سطح سواد و شیوه‌های آموزشی معلمان رابطه مستقیم و مثبت با رشد اخلاقی و عاطفی در دانش‌آموزان دارد.

با توجه به مباحث نظری و پیشینه پژوهش، این پژوهش نیز به دنبال آزمون این فرضیه‌ها می‌باشد:

۱. بین رشد اخلاقی و افت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
۲. بین اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
۳. بین رشد اخلاقی و اعتیاد به پیامک دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
۴. بین اعتیاد به پیامک در دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه تفاوت وجود دارد.
۵. بین اعتیاد به پیامک در دانش‌آموزان اول، دوم و سوم متوسطه تفاوت وجود دارد.
۶. بین رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

روش

پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان بهشهر در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ می‌باشد که تعداد

آنها بر اساس آمار به دست آمده از اداره آموزش و پرورش شهرستان بهشهر ۴۸۸۲ نفر است. حجم نمونه آماری پس از برآورد حجم جامعه و با استفاده از جدول کرجسی و مورگان، ۳۵۷ نفر تعیین شد. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای بود که مراحل آن عبارتست از: ۱. از بین مدارس شهری و روستایی، مدارس شهری انتخاب شدند. ۲. از بین دو مقطع متوسطه اول و دوم، متوسطه دوم انتخاب شد. ۳. از بین کل مدارس، شش مدرسه انتخاب شد که سه مدرسه دخترانه و سه مدرسه پسرانه برای اجرای پژوهش در نظر گرفته شد و از هر مدرسه سه کلاس طبق نمونه آماری در اجرای آزمون‌ها شرکت داشتند.

ابزار اندازه‌گیری شامل سه پرسش‌نامه به شرح زیر می‌باشد:

الف. آزمون اعتیاد به پیامک^۱: این آزمون توسط ایگاراشی و همکاران (Igarashi et al., 2005) ساخته شد و از ۱۵ آیتم تشکیل شده است. جهت بررسی روایی از روش تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی استفاده شده که نتایج بیانگر وجود سه عامل در این مقیاس بوده است، به طوری که این عوامل در مجموع ۴۲/۷۲ درصد از نمرات اعتیاد به پیامک را به خود اختصاص دادند. این سه عامل به ترتیب شامل: واکنش هیجانی^۲ (سؤالات ۱ تا ۵)، ادراک استفاده افراطی^۳ (سؤالات ۶ تا ۱۰)، حفظ روابط^۴ (سؤالات ۱۱ تا ۱۵). پایایی این آزمون با آلفای کرونباخ ۰/۹۲ به دست آمد.

ب. آزمون رشد اخلاقی: این آزمون توسط لطف‌آبادی (Lotfabadi, 2007) تهیه شد. سؤالات این آزمون در ۶ مؤلفه اخلاقی و برای هر مؤلفه سه سؤال داستانی طراحی شده است که در مجموع ۱۸ سؤال را تشکیل می‌دهد. جهت بررسی روایی از روش تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی استفاده شده که نتایج بیانگر وجود شش عامل در این مقیاس بوده است، به طوری که این عوامل در مجموع ۵۶/۷۰ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کنند. این شش مؤلفه اخلاقی عبارتند از: اخلاق زیست محیطی، اخلاق مراقبت از خود یا اخلاق فردی، اخلاق در مناسبات خانوادگی، اخلاق اجتماعی، اخلاق انسانی و اخلاق معنوی یا متعالی^۵. این پرسش‌نامه در یک گروه ۱۱۲ نفری اجرا شد. ضرایب پایایی مؤلفه‌های رشد اخلاقی با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۷۳،

---

1. SAT: SMS Addiction Test
 2. Emotional Reactions
 3. Perception of Excessive Use
 4. Maintaining Relationships
 5. Spiritual Ethics

۰/۸۲، ۰/۷۶، ۰/۷۹، ۰/۸۱ محاسبه و گزارش شده است و پایایی کل با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۹ به دست آمد.

ج. پرسش نامه افت تحصیلی: پرسش نامه افت تحصیلی دیدگاه دانش آموزان را در قالب ۱۰ گویه اندازه گیری می نماید. این ابزار دارای مقیاس ۵ درجه ای لیکرت می باشد. آزمودنی برای گزینه خیلی زیاد ۵ امتیاز، زیاد ۴ امتیاز، متوسط ۳ امتیاز، کم ۲ امتیاز و خیلی کم ۱ امتیاز کسب می نماید. جهت بررسی روایی این پرسش نامه از نظر استادان و متخصصان مربوطه استفاده شد که روایی را تأیید کردند. ضریب آلفای کرونباخ در این پژوهش ۰/۸ به دست آمده است.

برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS ۲۲ استفاده شد. در بخش آمار توصیفی از نمودارها، جداول، میانگین، واریانس، انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی از آزمون همبستگی پیرسون، رگرسیون چندمتغیره و آزمون t گروه های مستقل استفاده گردید.

یافته ها

بعد از توصیف متغیرها و پاسخ های به دست آمده از جامعه آماری در این قسمت به بررسی فرضیه های مطرح شده و آزمون آماری مورد استفاده پرداخته شد.

فرضیه اول: بین رشد اخلاقی و افت تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه دوم: بین اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه سوم: بین رشد اخلاقی و اعتیاد به پیامک دانش آموزان رابطه وجود دارد.

جدول ۱. همبستگی بین رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی

متغیر پیش بین	متغیر ملاک	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	تعداد نمونه
رشد اخلاقی	افت تحصیلی	-۰/۱۲۷	۰/۰۳۰	۳۵۴
اعتیاد به پیامک	افت تحصیلی	۰/۳۸۱	۰/۰۰۰	۳۵۴
رشد اخلاقی	اعتیاد به پیامک	-۰/۱۰۸	۰/۰۴۴	۳۵۴

در بررسی فرضیه اول، همان طور که در جدول ۱ نشان داده شده است، بین رشد اخلاقی و افت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنی دار منفی و معکوس وجود دارد ($P=۰/۰۳۰$ و $r=-۰/۱۲۷$). به

عبارت دیگر، هر چه نمرات فرد در رشد اخلاقی افزایش یابد، نمره فرد در افت تحصیلی کاهش می‌یابد و این نشان دهنده این است که فرد از افت تحصیلی کمتری برخوردار است.

در بررسی فرضیه دوم با توجه به جدول ۱، بین اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معنی‌دار مثبت مستقیم وجود دارد ($P=0/000$ و $r=0/381$). به عبارت دیگر، هر چه نمرات فرد در اعتیاد به پیامک افزایش یابد، نمره فرد در افت تحصیلی نیز افزایش می‌یابد و این نشان دهنده این است که فرد از افت تحصیلی بیشتری برخوردار است.

در بررسی فرضیه سوم با توجه به جدول ۱، بین رشد اخلاقی و اعتیاد به پیامک دانش‌آموزان رابطه معنی‌دار منفی و معکوسی وجود دارد ($P=0/044$ و $r=-0/108$). به عبارت دیگر، هر چه نمرات فرد در رشد اخلاقی افزایش یابد نمره فرد در اعتیاد به پیامک کاهش می‌یابد و این نشان‌دهنده این است که فرد کمتر در معرض اعتیاد به پیامک قرار می‌گیرد.

فرضیه چهارم: بین اعتیاد به پیامک در دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه تفاوت وجود دارد.

جدول ۲. آزمون t مستقل برای مقایسه اعتیاد به پیامک بر اساس جنسیت

شاخص‌های آماري نوع واریانس	سطح معناداری آزمون لون	t	درجه آزادی	تفاوت میانگین‌ها	F	سطح معناداری
با فرض برابری واریانس	۰/۰۹۷	-۱/۷۵	۳۵۳	-۲/۲۷	۱/۲۹	۰/۰۸۱
با فرض عدم برابری واریانس	-	-۱/۶۸	۲۴۸	-۲/۲۷	۱/۳۴	۰/۰۹۲

در جدول ۲ با توجه به مقدار $\text{Sig}=0/081$ در سطر اول با فرض برابری واریانس‌ها، می‌توان گفت که اعتیاد به پیامک در دخترها و پسرها برابر می‌باشد.

فرضیه پنجم: بین اعتیاد به پیامک در دانش‌آموزان اول، دوم و سوم متوسطه تفاوت وجود دارد.

جدول ۳. آزمون همگنی واریانس‌ها

لون تست	درجه آزادی بین گروه‌ها	درجه آزادی درون گروه‌ها	سطح معناداری
۰/۷۹۲	۲	۳۵۲	۰/۸۱۱

در جدول ۳ آزمون لون (همگنی واریانس‌ها) نشان داده شده است و می‌توان واریانس میان گروه‌ها (آزمون همگنی واریانس‌ها) را مشاهده کرد. در ستون اول مقدار آماره Levene و دو ستون وسط درجه آزادی بین گروه‌ها و درجه آزادی درون گروهی را نشان می‌دهد و در نهایت، سطح معناداری در ستون آخر درج شده نشان می‌دهد که واریانس گروه‌ها برابر است.

جدول ۴. تعیین تفاوت بین اعتیاد به پیامک بر مبنای پایه تحصیلی

شاخص آماری	درجه آزادی	F	سطح معناداری
بین گروهی	۲	۴/۶۴۶	۰/۰۱
درون گروهی	۳۵۲		

با توجه به جدول ۴ مقدار $\text{sig} = ۰/۰۱$ می‌باشد. در نتیجه، پایه تحصیلی دانش‌آموزان در سطح اعتیاد به پیامک مؤثر است.

فرضیه ششم: بین رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

جدول ۵. همبستگی چندگانه بین رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی

مدل	متغیرهای پیش‌بین	همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	نسبت F	β	t	P
		MR	R^2	نسبت P			
مدل ۱	رشد اخلاقی	۰/۱۲۷	۰/۰۲۴	$F = ۳/۲۳۵$ $P < ۰/۰۵$	-۰/۱۲۵	-۲/۱۲۲	۰/۰۳۵
مدل ۲	رشد اخلاقی اعتیاد به پیامک	۰/۱۳۵	۰/۰۳۲	$F = ۴/۵۰۵$ $P < ۰/۰۵$	-۰/۱۱۳	-۱/۸۲۱	۰/۰۴۳
					-۰/۱۲۳	-۲/۱۰۸	۰/۰۴۸

متغیر ملاک: افت تحصیلی

همان‌طور که در جدول ۵ نشان داده شده است، بر اساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندگانه و با روش ورود مکرر، ضریب همبستگی چندگانه برای ترکیب خطی افت تحصیلی و اعتیاد به پیامک با رشد اخلاقی دانش‌آموزان برابر $MR=0/135$ و ضریب تعیین برابر با $R^2=0/032$ می‌باشد، این ضریب نشان می‌دهد که اعتیاد به پیامک و رشد اخلاقی حدود $3/2$ درصد واریانس افت تحصیلی دانش‌آموزان را تبیین می‌کند. به منظور بررسی دقیق‌تر رابطه بین اعتیاد به پیامک و رشد اخلاقی با افت تحصیلی به عنوان متغیر ملاک از روش تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام‌به‌گام، متغیر رشد اخلاقی به تنهایی $2/4$ درصد واریانس افت تحصیلی را تبیین می‌کند. ضریب بتای استاندارد شده نشان داد که اگر رشد اخلاقی یک انحراف استاندارد تغییر کند، افت تحصیلی $0/127$ انحراف استاندارد در همان جهت تغییر می‌کند. در مرحله دوم وقتی متغیر اعتیاد به پیامک به معادله اضافه شد، این مقدار به $0/135$ افزایش پیدا می‌کند، یعنی رابطه خالص اعتیاد به پیامک با افت تحصیلی دانش‌آموزان $0/008$ است. به عبارتی دیگر یک درصد تغییرات در افت تحصیلی مربوط به اعتیاد به پیامک است. در مجموع از بین دو متغیر رشد اخلاقی و اعتیاد به پیامک، رشد اخلاقی نقش مهم‌تری در پیش‌بینی افت تحصیلی دانش‌آموزان داشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی در دانش‌آموزان متوسطه شهرستان بهشهر است. کلبه‌رگ، یکی از بزرگ‌ترین نظریه‌پردازان رشد شناختی است که نظریه خود را مبنی بر رشد استدلال و قضاوت اخلاقی کودکان و نوجوانان ارایه نمود و به این نتیجه رسید که درک کودکان از مفاهیم اخلاقی نیز همانند رشد شناختی طی توالی نامتغیری از مراحل صورت می‌گیرد که در میان تمامی فرهنگ‌های دنیا نمودی مشابه دارد و تنها تمایز و تفاوت آن در فرهنگ‌های مختلف، تسریع یا تأخیر دستیابی به مراحل است (Velea & Farca, 2013).

یافته‌های مربوط به فرضیه اول نشانگر این موضوع بود که ارتباط معکوس و منفی بین رشد اخلاقی و افت تحصیلی وجود دارد. در واقع، تغییرات دو متغیر در جهت عکس هم می‌باشد. به طوری که با افزایش مقدار متغیر رشد اخلاقی، مقادیر افت تحصیلی در بین دانش‌آموزان متوسطه کاهش می‌یابد. می‌توان گفت رشد قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان تابع رشد ذهنی و هوش آنان

می‌باشد؛ یعنی، با افزایش رشد ذهنی و هوش، رشد اخلاقی دانش‌آموزان نیز افزایش پیدا می‌کند. پس می‌توان گفت دانش‌آموزانی که عملکرد تحصیلی بهتری دارند، محتوای کتاب‌ها را بهتر و با جدیت بیشتر مطالعه می‌کنند و یاد گرفتن درس‌های اخلاقی که در محتوای درسی کتاب‌ها نهفته است در رشد اخلاقی دانش‌آموزان مؤثر است و عملکرد تحصیلی می‌تواند به عنوان پیش‌بینی‌کننده رشد اخلاقی عمل کند (Mirza et al., 2013). این یافته، با نتایج پژوهش‌های طیوری و همکاران (Tiyuri et al., 2015) که نشان دادند، اعتیاد به اینترنت و تلفن همراه موجب بالا رفتن اضطراب، استرس و افسردگی می‌شود، هم‌سو است. هم‌چنین، با نتایج پژوهش تاما و دیویسون (Thoma & Davision, 1983) که نشان دادند آموزش و سن در بالا رفتن رشد اخلاقی تأثیرگذار است، هم‌سو می‌باشد. با نتایج پژوهش اوینین و همکاران (Auvinen et al., 2004) در نقش آموزش در رشد قضاوت اخلاقی افراد و پژوهش ولی و فارکا (Velea & Farca, 2013) در مؤلفه تأثیر مسؤلیت‌پذیری معلمان در رشد اخلاقی و عاطفی دانش‌آموزان هم‌سو بوده است. هم‌چنین، با یافته‌های پژوهش غیاشی‌زاده (Ghiyasizade, 2013) نسبت به رابطه سلامت روان و عملکرد تحصیلی با رشد قضاوت اخلاقی هم‌سو می‌باشد. همان‌طور که در این مقاله توضیح داده شد. رشد اخلاقی در برگیرنده آن دسته از قوانین و مقررات اجتماعی است که تعیین می‌کند، انسان‌ها در رابطه با دیگران چگونه رفتار کنند و از نظر کلبرگ (Kohlberg, 1976) اخلاق در سه سطح پیش‌قراردادی، قراردادی و پس‌قراردادی مطرح می‌شود. لذا، افرادی که در سطح اول اخلاقی باشند به دلیل تشویق یا جلوگیری از تنبیه قوانین و مقررات را رعایت می‌کنند. پس دانش‌آموزان در مدرسه نیز به خاطر تشویق یا جلوگیری از تنبیه به تکالیف و وظایف خود عمل کرده و دچار افت تحصیلی نمی‌شوند.

در رابطه با فرضیه دوم، نتایج نشان داد که ارتباط مستقیم و مثبت بین اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی وجود دارد، به طوری که با افزایش اعتیاد به پیامک، افت تحصیلی در دانش‌آموزان متوسطه دوم افزایش می‌یابد. ذکایی و همکاران (Zokayi et al., 2015) در تبیین ارتباط منفی بین استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه و عملکرد تحصیلی بیان کردند که استفاده‌کنندگان مفرط از تلفن همراه در مقایسه با کسانی که از تلفن همراه استفاده افراطی ندارند، مدت زمان کوتاه‌تری را به مطالعه اختصاص می‌دهند. بنابراین، وقتی دانش‌آموز به دلیل مشغولیت زیاد با تلفن همراه، فرصت چندانی برای مطالعه و انجام تکالیف پیدا نکند، افت تحصیلی وی قابل پیش‌بینی و قابل

توجیه خواهد بود. از طرف دیگر، استفاده بیش از اندازه دانش‌آموزان از تلفن همراه، زمینه را برای ایجاد وابستگی عاطفی به تلفن همراه فراهم کرده و از این طریق هم باعث اشتغال ذهنی زیاد، افت تمرکز و در نهایت، منجر به افت تحصیلی می‌شود. یافته این پژوهش با پژوهش حسنی (Hasani, 2014) در استفاده از تلفن همراه و پیام کوتاه در کلاس درس و کاهش عملکرد، نتایج لیپ و همکاران (Lepp et al., 2014) در تأثیر منفی تلفن همراه بر عملکرد تحصیلی، سلامت روان و رفاه ذهنی و شادی، با یافته‌های ایگاراشی و همکاران (Igarashi et al., 2008, 2005) در داشتن علایم رفتاری-روانی وابستگی به پیام کوتاه و تمایل بیشتر برای تبدیل شدن به یک معتاد پیامکی و نتایج پژوهش حسن‌زاده و همکاران (Hassanzadeh et al., 2011) در نقش تلفن همراه بر کاهش تمرکز بر دروس و پیشرفت تحصیلی هم‌سو می‌باشد. همان‌طور که ایگاراشی و همکاران در تحقیق خود بیان کردند، اعتیاد به پیامک؛ یعنی، وابستگی بیش از حد به پیام‌های کوتاه در زندگی روزانه که این رفتار غیرارادی مربوط به پیام کوتاه، باعث بروز علایم روانی یا رفتاری نظیر عدم تمرکز، پرخاشگری، استرس و اضطراب مفرد، کم‌خوابی و اشتغال خاطر و درگیری ذهنی است که این علایم باعث می‌شود، دانش‌آموز نتواند به راحتی به تکالیف خود پردازد و برای یادگیری درس چه در کلاس و چه در خانه تمرکز کند و به تدریج عملکرد تحصیلی فرد از سطحی رضایت‌بخش به سطحی نامطلوب کاهش پیدا می‌کند و فرد دچار افت تحصیلی می‌شود.

در رابطه با فرضیه سوم که ارتباط معکوس و منفی بین رشد اخلاقی و اعتیاد به پیامک به دست آمد؛ یعنی، با افزایش رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک در دانش‌آموزان متوسطه دوم کاهش می‌یابد. همان‌طور که نوروزی و همکاران (Norouzi et al., 2013) در تحقیق خود بیان کردند، ضعف مبانی عقیدتی و عدم پای‌بندی به اصول اخلاقی و انسانی یکی از عوامل زمینه‌ساز گرایش به اعتیاد به ابزار و مواد می‌باشد. نگرش کلی افراد جامعه نسبت به اثربخشی آموزش اخلاقی و انسانی در پیشگیری از اعتیاد بالاتر از روش‌های دیگر بوده و نگرش پاسخ‌گویان نسبت به تأثیر این شیوه مثبت بوده است. یافته این پژوهش با نتایج تحقیق نوروزی در کم‌رنگ شدن ارزش‌های معنوی و اجتماعی که موجب افت تحصیلی می‌باشد، هم‌سو است.

در رابطه با فرضیه چهارم، مشخص شد که تفاوت معناداری بین اعتیاد به پیامک در دانش‌آموزان دختر و پسر وجود ندارد. در واقع، اعتیاد به پیامک در بین دانش‌آموزان پسر و دختر

برابر می‌باشد و هر دو گروه به یک اندازه در خطر اعتیاد به پیامک می‌باشند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش حسنی (Hasani, 2014) در ارتباط با میزان استفاده از موبایل در سر کلاس درس و رابطه آن با عملکرد تحصیلی در بین دانش‌آموزان دختر و پسر و دوره متوسطه هم سو بوده، چرا که نتایج پژوهش نشان داد که تفاوت معناداری از لحاظ جنسیت وجود ندارد؛ ولی، موجب کاهش عملکرد تحصیلی می‌گردد. اگر چه بسیاری از دانش‌آموزان موبایلشان را به مدرسه می‌برند. اما، اکثریت دانش‌آموزانی که موبایل به مدرسه می‌برند، آن را در حالت سکوت و خاموش می‌گذارند. با این که استفاده از تلفن همراه به عنوان ابزار نوین اطلاع‌رسانی علاوه بر داشتن کاربردهای گسترده در حوزه‌های گوناگون اطلاع‌رسانی، برخی پیامدهای نامناسب اجتماعی مانند اعتیاد روانی و کاهش تمایلات اجتماعی را به دنبال دارد؛ اما، همه اқشار جامعه در حال استفاده از این ابزار هستند. حتی کودکان، چه دختر و چه پسران برای ترس از طرد شدن دوستان مجبور به جواب دادن پیام‌های آنان شده که ناخودآگاه وابستگی به پیامک را ایجاد می‌کند.

در رابطه با فرضیه پنجم، تفاوت معناداری بین اعتیاد به پیامک و پایه تحصیلی وجود دارد. به طوری که پایه تحصیلی بر اعتیاد به پیامک تأثیر داشته؛ یعنی، درجه اعتیاد به پیامک در پایه‌های مختلف مقطع متوسطه دوم متفاوت است و هر چه پایه تحصیلی افزایش می‌یابد، اعتیاد به پیامک افزایش می‌یابد. این یافته، هم سو با نتایج طیوری و همکاران (Tiyuri et al., 2015) می‌باشد، همان‌طور که طیوری و همکاران بیان کردند، در پایه دوم و سوم چون فرد بزرگ‌تر شده و سطح فکر و نگرش او تغییر یافته و می‌خواهد مستقل باشد و خود، دوستانش را انتخاب کند و از خانواده فاصله می‌گیرند، بیشتر علاقه به ارتباط با دوستان دارد و احساس کمبود محبت خانواده را با وابستگی به موبایل پر می‌کند و بیشتر به سمت موبایل گرایش پیدا می‌کند و دچار اعتیاد یا وابستگی فرد به موبایل یا پیامک می‌شود؛ در پایه تحصیلی پایین؛ یعنی، سال اول، فرد بخاطر نگرش و وفکری که دارد هنوز احساس استقلال نمی‌کند و بیشتر به خانواده وابسته است و کمتر از موبایل استفاده می‌کند.

در رابطه با فرضیه ششم، همبستگی معناداری بین رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی دانش‌آموزان وجود دارد. به طوری که متغیر رشد اخلاقی دانش‌آموزان توسط متغیرهای پیش‌بین؛ یعنی، اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی قابل پیش‌بینی است.

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهادهای در این زمینه ارائه می‌گردد.

- والدین باید آگاهی و عقلانیت نوجوانان را نسبت به مسایل و اتفاقات زندگی افزایش داده و آنها را منطقی و با اخلاق بار آورند.
- والدین از ایجاد قوانین مستبدانه و سخت گیرانه در منازل بکاهند و با ایجاد فضای صمیمی در منزل با فرزندان‌شان زمینه‌های ایجاد وابستگی بیش از حد به وسایل ارتباطی را کاهش دهند و زمینه داشتن برنامه‌ریزی درست برای دروس فرزندان‌شان را در سایه محیطی گرم و امن در خانواده ایجاد کنند.
- مسؤولان مدارس با توجه به این نکته که پیشگیری بهتر از درمان است، در مدارس آموزش‌های لازم را در خصوص آسیب‌های تلفن همراه (خصوصاً آسیب‌های اجتماعی) ارایه کنند و سطح آگاهی دانش‌آموزان را از این فن‌آوری مفید و در عین حال مضر بالا ببرند.
- آگاه‌سازی والدین نسبت به تأثیر استفاده بیش از حد از تلفن همراه بر افت تحصیلی فرزندان‌شان، توسط متولیان مدارس صورت گیرد و خانواده کنترل بیشتری روی برنامه‌ریزی درسی فرزندان داشته باشد.

References

1. Ahanchiyan, M. R. (2007). Academic failure and its relationship with the philosophical foundations of modern education. *Psychology and Educational Sciences*, 36(3), 83-103. (in Persian).
2. Atadokht, A., Hamidifar, V., & Mohammadi, E. (2014). Use and type of mobile use among high school students and its relationship with academic performance and achievement motivation. *School Psychology*, 2(2), 122-136. (in Persian).
3. Auvinen, J., Suominen, T., & Helkama, K. (2004). The development of moral judgment during nursing education in Finland. *Nurse Education Today*, 24, 538-546.
4. Ghiyasizade, M. (2013). Relationship between mental health and academic performance of female students with the development of moral judgment. *Women and Culture*, 3(10), 11-22. (in Persian).
5. Hasani, R. (2014). The study of cellphone use in the classroom and its relationship with academic performance among high school students. *Leadership and Educational Administration*, 7(1), 9-26. (in Persian).
6. Hassanzadeh, R., Salehi, M., & Kiyasari, A. (2011). The relationship between the excessive use of technology (addiction to the Internet and SMS) and educational and psychological status of students. *Educational Psychology*, 1(3), 69-81. (in Persian).

7. Igarashi, T., Motoyoshi, T., Takai, J., & Yoshida, T. (2005). The text messaging addiction scale: Factor structure, reliability, and validity. *Paper presented at the Sixth Biennial Conference of the Asian Association of Social Psychology, Wellington, New Zealand.*
8. Igarashi, T., Motoyoshi, T., Takai, J., & Yoshida, T. (2008). No mobile, no life: Self-perception and text-message dependency among Japanese high school student. *Computers in Human Behavior, 24*, 2311-2324.
9. Kamibeppu, K., & Sugiura, H. (2005). Impact of the mobile phone on junior high-school students' friendships in the Tokyo Metropolitan area. *Cyberpsychology & Behavior, 8*, 121-130.
10. Kohlberg, L. (1976). Moral stages and moralization: The cognitive developmental approach. In T. Lickona (Ed.), *Moral development and behavior*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
11. Lepp, B., Barkley, J., & Karpinski, A. (2014). The relationship between cell phone use, academic performance, anxiety, and satisfaction with life in college students. *Computers in Human Behavior, 31*, 343-350.
12. Lepp, B., Barkley, J., & Karpinski, A. (2015). *The relationship between cell phone use and academic performance in a sample of U.S. college students*. SAGE Open, January-March 2015, 1-9.
13. Lotfabadi, H. (2007). National and global citizenship education students with consolidated identity and value system. *Quarterly Scientific Educational Innovations, 17*, 11-44. (in Persian).
14. Maanavipour, D. (2013). Construction scale of moral development for & students. *Quarterly New Ideas in Education, 7*(4), 89-96. (in Persian).
15. Mirza, A., Razi, A., Sikander, M. U., Shams, U. B., Ullah, Q. R., Suhail, F., et al. (2013). Addiction of SMS & leading to health problems in youth. *Global Journal of Management and Business Research Economics and Commerce, 13*(3), 2249-4588.
16. Norouzi, R. A., Cheraghiyan, A., Nosrati, K., & Azizi, S. M. (2013). The effect of individual factors, social, family and education on academic performance of the students' perspective. *Medical Education Strategies, 6*(3), 182-187. (in Persian).
17. Samson, J., & Keen, B. (2005). *Internet Addiction*. Retrieved from <http://www.notmykid.org/parent/articles/internet>
18. Taghizade, S. (2012). *The relationship between parenting style with a creative and moral development of students*. Master Thesis of Education, Islamic Azad University, Rafsanjan Branch. (in Persian).
19. Thoma, S., & Davision, M. (1983). Moral reasoning development. *Psychology, 4*, 227-238.
20. Tiyuri, A., Miri, M. R., Beheshti, D., & Yari, E. (2015). Addiction to the Internet and its association with anxiety, stress and depression in students. *Journal of Birjand University of Medical Sciences, 22*(1). (in Persian).

21. Velea, S., & Farca, S. (2013). Teacher s responsibility in moral and affective education of children. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 76, 863-867.
22. Zokayi, M. S., Karimi, A., & Tajmazinani, A. L. (2015). SMS functions in the lives of young people. *Sociology Youth Studies*, 5(14), 43-66. (in Persian).

